

Derleme Makalesi

Alındı: 24 Mart 2020 - **Düzeltildi:** 11 Mayıs 2021 - **Kabul Edildi:** 20 Mayıs 2021 - **Yayımlandı:** 29 Mayıs 2021

Kaynakça Bilgisi: Akhan, N. E. ve Özkan, F. (2021). 1968’den Günümüze Değişen Sosyal Bilgiler Programlarında Ekonomi Konularının Yeri, *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 43–62.

Citation Information: Akhan, N. E. & Ozkan, F. (2021). Place of Subjects Related to Economy in The Changing Social Studies Curricula From 1968 to the Present, *Ihlara Journal of Educational Research*, 6(1), 43–62.

1968’DEN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARINDA EKONOMİ KONULARININ YERİ¹

Nadire Emel AKHAN² , Fatih ÖZKAN³

<https://doi.org/10.47479/ihead.708387>

Öz

1968’den günümüze değişen Sosyal Bilgiler programlarında ekonomi konularının yerinin incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada, 1968, 1971 ilköğretim programları ile 1995, 1998, 2005 ve 2018 tarihli ilköğretim Sosyal Bilgiler programları incelenmiştir. Bu programlarda yer alan ekonomi ile ilgili amaçlar ve programların ders kitabı içerikleri belirlenmiştir. Araştırmanın konusunun tarihsel bir perspektife sahip olması nedeniyle tarama modeli içerisinde yer alan tarihsel yöntem kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen dökümanlar (1968’den günümüze yayınlanmış olan Sosyal Bilgiler Programları) betimsel analiz yöntemine dayalı olarak çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, 2005 Sosyal Bilgiler Programı ile multidisipliner bir yapının ortaya konulduğu kabul edilse de, 2005 öncesinde de Sosyal Bilgiler programlarının muhtevasında birçok disiplinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu sosyal bilimler disiplinlerinden birisi de ekonomi’dir. 1968’den günümüze kadar yapılan Sosyal Bilgiler Programı incelendiğinde, programlarda “Ekonomi” ile ilgili konu ve kavramların yer aldığı görülmüştür. 1968’den 2018’e kadar yayınlanan programlarda süreç içerisinde ünitelerin ve konularının dağılımı değişse de ders kitaplarına yansıyan içeriğin birbirine yakın olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretimi; öğretim programı; ekonomi.

PLACE OF SUBJECTS RELATED TO ECONOMY IN THE CHANGING SOCIAL STUDIES CURRICULA FROM 1968 TO THE PRESENT

Abstract

This study aims to analyze the place of subjects related to economy in Social Studies curricula that have gone through changes beginning from 1968 to the present. In this scope, the primary school curricula of 1968 and 1971 as well as the primary education social studies curricula of 1995, 1998, 2005 and 2018 were examined. The objectives related to economy matters included in these curricula and the contents of the textbooks of these curricula were determined. Since the research subject has a historical perspective, the historical method ranked as the document review was used. Documents (Social Studies Curricula implemented since 1968) accessed for the study were

¹ Bu çalışma ikinci yazarım tez çalışmasından üretilmiştir.

² Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Antalya, neakhan@akdeniz.edu.tr

³ Bilim Uzmanı, Antalya, ft_ozkan@hotmail.com

analyzed based on descriptive analysis method. Considering the results of the research in general, it is possible to say that the content of Social Studies curricula had many disciplines in it before 2005 as well although it is accepted that the 2005 Social Studies Curriculum introduced a multidisciplinary structure. One of these social studies disciplines is Economy. When the Social Studies Curricula from 1968 to the present day are examined, it is seen that subjects and concepts related to "Economy" were included in these courses and curricula. It was concluded that the content reflected in the textbooks of the curricula implemented from 1968 to 2018 is close to each other even though the distribution of the units and their subjects differs in the process.

Keywords: Social studies teaching; curriculum; economy.

GİRİŞ

Devletlerin, değişen ve gelişen dünyanın dinamik yapısına ayak uydurabilecek vatandaşlar yetiştirme isteği ile süreç içerisinde vatandaşlık profilleri farklı özellikler kazanmaktadır. 21. yy'da bilim ve teknolojiye gelişmeler, ekonomi ve ulaşımda meydana gelen yeniliklerin sonucu olarak ülkeler, kendileri lehine yaratıcı çözümler üretebilen, ülkesini uluslararası platformlarda temsil edebilen, eleştirel düşünme becerisine sahip, maddi ve manevi değerlerini koruyan vatandaşlar yetiştirmede birleşmişlerdir. Bu amaç doğrultusunda ülkeler eğitim programlarının içerisine aktif, üretken ve evrensel değerleri benimseyen vatandaş yetiştirme konusunu eklemişlerdir. (Erdem ve Sarpkaya, 2010). Geçmişten günümüze kadarki süreç içerisinde aktif ve üretken vatandaş yetiştirme temelinde, özellikle etkili vatandaşlık eğitimi, eğitim kurumlarında verilmektedir. Birey önce ailesinde vatandaşlık sorumluluklarının bilincine varmakta sonrasında ise okuldan ve çevresinden etkilenmektedir. Bireyin çocuk yaşlarda kazanacağı bilgi, beceri ve tutumu gelecek yaşantısında devam ettireceği göz önünde bulundurulduğunda ilköğretim kademesinin yeri ve önemi diğerlerine göre daha fazladır. Öğrenciler, ilköğretim kademesinde en hassas dönemde olmaları ve bilişsel öğrenme düzeyleri bakımından hazır konumda bulunmalarından dolayı vatandaşlık kazanımlarına bu dönemde en kısa yoldan ulaşmaktadırlar. Vatandaşlık kazanımlarına ulaşılırken ise Sosyal Bilgiler dersi bir araç olarak kullanılmaktadır (Kara, Topkaya ve Şimşek, 2012). Toplum hayatına, insan ilişkilerini anlayıp, yorumlayan ve girişimcilik yönü gelişmiş etkin vatandaşları yetiştirmek sosyal bilgilerin temel amacıdır. Sosyal Bilgiler, sosyal ilişkileri geliştirmeye, insanlar arasında sağlıklı iletişim kurmaya, dünyayı yakından takip etmeye ve öğrencileri etkin vatandaş olarak yetiştirmeye önem vermektedir (Bayır, 2016).

Toplumla ilgili konularda toplumun yararı için çalışan Sosyal Bilgiler Türkiye'de, 1968'e kadar farklı dersler kapsamında tek disiplin halinde verilmiş, 1968 yılından itibaren "Sosyal Bilgiler" adı altında dönem dönem değişiklikler olsa da ilköğretim kademesindeki yerini almıştır. 2005'te "yapılandırmacı" eğitim yaklaşımı ile birlikte tarih, coğrafya ve vatandaşlık konuları çerçevesinde şekillenen Sosyal Bilgiler'in içeriğine diğer sosyal bilimlerin konuları da eklenmiştir. Tarih, coğrafya ve vatandaşlık dışında diğer sosyal bilimleri de içeren Sosyal Bilgiler, etkili vatandaş yetiştirme hususunda bu disiplinleri (Tarih, Coğrafya, Psikoloji, Felsefe, Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Ekonomi, Antropoloji, Tarih, Sanat Tarihi, Dil Bilimi, Uluslararası İlişkiler, Eğitim Bilimleri, İletişim Bilimleri, Hukuk vb.) multidisipliner bir yapıda tek çatı altında birleştirmektedir (İnan, 2019). Muhtevasını sosyal bilimlerin oluşturduğu Sosyal Bilgiler'in öğretiminde ekonomi disiplinini içeren konulara da yer verilmiştir. Ekonomi, insanların kıtlık koşullarında ihtiyacı olan veya istediği mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımını, değişimi ve tüketimini inceleyen bir bilim dalıdır (Parker, 2001). Kısacası ekonomi, insanların istek ve gereksinimlerini karşılamak amacıyla fiziki ve beşeri kaynakları dengeli bir şekilde kullanma ile ilgili sosyal bilim dalıdır (Doğanay, 2005). Ekonomi konularının Sosyal Bilgiler dersinde öğretimi ile öğrencilerin vatandaşlık bilincinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Ekonomiyi öğrenmek,

toplum içerisinde sorumluluklarını bilen etkili bir vatandaş olmanın önemli bir gereğidir. Etkili vatandaş, çevresindeki bireysel ya da toplumsal sorunları kendisi çözmeye çalışan vatandaştır. Etkili vatandaşlık için gerekli ekonomik bilgi ve beceriler ve değerler eğer ilköğretimde etkili ve sistemli bir şekilde öğretilmezse birçok kişi tarafından ilerleyen zamanlarda öğrenilmesi daha zor bir hâl alır. Bu nedenle ekonomi, etkin vatandaşlık için genel eğitimin bir parçası olarak öğrenme deneyimlerini de içine alan şekliyle müfredatta olmalıdır (Seiter, 1989). İlköğretimde öğrencilerin; ekonominin üretici, tüketici ve vatandaş olarak insanların yaşamını nasıl etkilediğini anlaması önem arz etmektedir. Eğer öğrenciler ekonomik kavramları ve işlevlerini iyi öğrenirlerse, gelecek yaşamlarında tüketici, üretici ve yatırımcı rolleri içinde verimli ekonomik kararları daha kolay alabilen etkili birer vatandaş olabilirler (Süntar Akhan, 2010).

Bireyler ekonomik sistemin nasıl işlediğini ve ekonomik sistemin kaynaklarının ne şekilde paylaştırıldığını öğrenemediği sürece politik ve ekonomik olaylara yabancı kalacaklardır (Cyert, 1984). Ekonomi eğitimi alan öğrenciler ekonomik kararlar almada daha başarılıdır. Toplumsal yaşam içerisinde tüketici konumunda da olan öğrenciler, yetişkinler gibi alışverişte ekonomik kararlar almak durumundadır. Bu sebeple ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitimi ile verilen ekonomi eğitimi büyük önem taşımaktadır (Staubs, 2007). Ekonomi, sosyal yapımızın bir parçası olduğu için, ilköğretim müfredatına dâhil etmenin Sosyal Bilgiler programları açısından önemi de vazgeçilmez boyuttadır (Akhan, 2013). Kıt kaynakların önemini kavranması, kullanımında aşırılığa kaçmadan tasarruflu olunması ile ilgili konularda Sosyal Bilgiler dersinde örnekler verilmektedir (Bilgili, 2008). Sosyal Bilgilerde ekonomi, öğrencilerin farklı toplumların kaynaklarını nasıl tahsis ettiklerini, farklı toplumların kaynaklarını neden farklı şekilde kullandıklarını ve bu kararlara hangi faktörlerin katkıda bulunduğunu anlamalarına yardımcı olur (Stockard, 2007). Sosyal bilgiler içerisinde ekonomi öğretiminden hareketle bu kavram ve konular farklı sınıf düzeylerinde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı içerisinde öğrenciye aktarılmaktadır.

Milli Eğitim Sosyal Bilgiler Programı içerisinde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı ile öğrencilerin ülke ekonomisinin sınırlı kaynaklarının olduğunu, mevcut kaynakları korumasının, etkili kullanılmasının ve yaşadığı bölgenin ekonomik koşullarına cevap verebilecek girişimlerde bulunulmasının önemini öğrenciye kazandırılması amaçlanmıştır (MEB, 2018). Sosyal Bilgilerin iyi vatandaş yetiştirme amacı doğrultusunda bu çalışmada 1968’den günümüze kadar ki geçen süreçte Sosyal Bilgiler Programları ve ders kitapları içerisinde yer alan ekonomi disiplini konuları incelenmiştir. Araştırmada bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. 1968-2018 yılları arasındaki sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan "ekonomi" ile ilgili amaçlar nelerdir?
2. 1968-2018 yılları arasındaki sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan "ekonomi" ile ilgili konuların ders kitaplarına yansımaları nasıldır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

1968’den günümüze değişen Sosyal Bilgiler programlarında ve ders kitaplarında ekonomi konularının yerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada tarama modeli içerisinde yer alan tarihsel yöntem kullanılmıştır. Tarama yöntemi (literatür taraması / doküman incelemesi), geçmişte ya da halen var olan bir olay veya durumu mevcut haliyle betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu yöntem, araştırma

probleminin seçilerek anlaşılmasına ve araştırmanın tarihsel bir perspektife oturtulmasına yardımcı olur (Karasar, 2006). Doküman incelemesi, nitel araştırmalarda “doğrudan gözlem ve görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini” kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Veri Toplanması

Araştırmanın, 1968 yılından 2018 yılına kadar yapılmış olan Sosyal Bilgiler Öğretimi programlarında ve ders kitaplarında yer alan ekonomi konularının incelenmesi amacı doğrultusunda, kullanılacak olan materyalleri toplamak üzere geniş bir araştırma yapılmıştır. Talim Terbiye Kurulu ve Milli Kütüphane gibi kurumlardan konuya ilişkin eserler toplanmıştır. Toplanan bu materyaller ile birlikte, Sosyal bilgiler öğretimi ve sosyal bilgiler programları üzerine yapılmış olan tez ve makaleler taranmış; benzer içerik ve nitelikte olan çalışmalar bir araya getirilmiştir.

Kaynak toplama süreci tamamlandıktan sonra incelemelere başlanmış ve belirlenen alt problemler doğrultusunda kronolojik olarak Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (1968, 1971, 1995, 1998, 2005, 2018) ve ilgili ders kitapları incelenmiştir.

Verilerin Analizi

1968 İlkokul Sosyal Bilgiler Programından 2018 ilk ve ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programına kadar geçen süreçte yapılmış olan programlar ve ilgili ders kitaplarında “Ekonomi” konusunun yer alma durumunun incelendiği bu araştırmada toplanan verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Betimsel analizdeki temel amaç elde edilen bulguları okuyucuya düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunmaktır. Betimsel analiz, araştırmada nitel veri toplama teknikleri ile elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırma verilerinin analizinde ekonomi ile ilgili konular incelenirken, 2005 Sosyal Bilgiler Programına kadar olan programlarda tüm konu içerikleri ekonomi disiplini bakımından incelenmiştir. 2005 programında ve 2018 Sosyal Bilgiler programında ise ekonomi disiplinini doğrudan veren Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı dışında, ekonominin diğer disiplinlerle ilişkisi ve ünitelerdeki yer alma düzeyleri de incelenmiştir. Araştırmanın verileri, iki araştırmacı tarafından da eş zamanlı olarak analiz edilmiş ve aralarındaki güvenilirliğin hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994), önerdiği “R (Güvenirlilik) = $100 \times [Na (Görüş Birliği (208)) / Na (Görüş Birliği (208)) + Nd (Görüş Ayrılığı (6))]$ ” güvenirlilik formülü kullanılmıştır. Hesaplama sonucunda kodlamaların güvenirliliği yüzde 97 olarak hesaplanmış ve araştırmanın analizinin güvenilir olduğu kabul edilmiştir. İncelenen amaçlar ve ders kitaplarında ekonomi ile ilgili tespit edilen tüm öğeler alan uzmanı görüşleri doğrultusunda onay alındıktan sonra kullanılmıştır.

BULGULAR

1. 1968-2018 Yılları Arasındaki Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Yer Alan "Ekonomi" İle İlgili Amaçların İncelenmesine İlişkin Bulgular

1968 İlkokul Müfredat Programı

1968 yılında İlkokul programlarında ilk defa yer alan Sosyal Bilgiler dersinin ekonomi ile ilgili olan amaçlarına Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1: 1968 Programı Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları

Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları	
Yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden	-----
Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden	-----
Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden	• İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarını yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer yurttaş haline gelirler.
Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden	• Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatle kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar. • Tutumlu olma ve planlı olma alışkanlığını elde ederler. • Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenirler. • Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar. • İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yolları ile bunlar arasındaki ekonomik bağlılıkları inceleyebilirler. • Turizmin anlamını, bizim yurdumuz için önemini kavrarlar.

(MEB, 1968: 63-65)

Tablo 1 incelendiğinde, 1968 İlköğretim Programında Coğrafya, Tarih ve Yurt Bilgisi derslerini içerisine alarak ilk defa yer alan Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına bakıldığı zaman “ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden” ana başlığı altında ekonomi disiplini ile ilgili amaçların yer aldığı görülmektedir. Bu başlık altında öğrencinin ekonomik faaliyetlerin bilincinde olarak, ülkesinin kaynaklarını tasarruflu bir şekilde kullanarak ve vatandaşların ekonomik kalkınmalarının gerekliliğinin farkında olarak bilinçlenmesi gerektiği üzerinde durulduğunu ifade etmek mümkündür. Aynı zamanda bireylerin milli kaynakların farkında olarak bu kaynakları kullanmaları ve geçinme yollarını bu kaynaklar temelinde şekillendirmeleri üzerinde durulduğu da amaçlar incelendiğinde görülmektedir.

1971 İlkokul Sosyal Bilgiler Programı

1971 yılında İlkokul programlarında Sosyal Bilgiler dersinin ekonomi ile ilgili olan amaçlarına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2: 1971 Programı Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları

Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları	
Yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden	-----
Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden	-----
Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden;	• İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer yurttaş haline gelirler.
Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden	• Kendi eşyasını okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar. • Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler. • Üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel bilgileri öğrenirler.

- Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
- İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yolları ile bunlar arasındaki ekonomik bağılıkları inceleyebilirler.
- Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.

(MEB, 1971)

Tablo 2 incelendiğinde, 1971 İlkokul Programına bakıldığı zaman sosyal bilgilerin genel amaçlarının dört ana başlık altında ele alındığı görülmektedir. Bu başlıklardan “yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden” ve “toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden” başlıklarının ekonomiyle ilgili bir amacı içermediği, “çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden” ve “ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden” başlıklarının ise ekonomi disiplini ile ilgili amaçları içerdiğini söylemek mümkündür. 1971 İlkokul Programında sosyal bilgiler dersinin ekonomiyle ilişkili olan amaçlarına bakıldığı zaman “çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden” başlığı altında bireylerin içinde yaşadığı coğrafyanın gerektirdiği yaşama şekilleri ile farklı coğrafyalardaki kişilerin yaşama şekillerini tanıması ve ilişki kurması gerektiğini ifade etmek mümkündür. Bunun yanı sıra “ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden” başlığının 1968 Programında yer alan sosyal bilgilerin genel amaçlarıyla benzer olduğu da görülmektedir.

1995 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programı

1995 Sosyal Bilgiler programında yer alan ve ekonomi ile ilgili olan genel amaçlara Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3: 1995 Programı Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları

Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları	
Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden	-----
Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden	-----
Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden	• İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer yurttaş haline gelirler.
Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden	• Kendi eşyasını okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar. • Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler. • Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenirler. • Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar. • İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yolları ile bunlar arasındaki ekonomik bağılıkları inceleyebilirler. • Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.

(MEB, 1995: 329-331)

Tablo 3 incelendiğinde, 1995 ilköğretim okulu programına bakıldığı zaman dört ana başlık altında ele alınan sosyal bilgilerin genel amaçları incelendiğinde 1971 ilköğretim programında olduğu gibi “çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden” ve “ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini

geliştirmek yönünden” ana başlıklarının altında yer alan amaçlardan bazılarının ekonomiyle ilişkili olduğunu ifade etmek mümkündür.

1998 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programı

1998 yılında Sosyal Bilgiler programında yeniden düzenleme yapılmıştır. Dersin amaçları genel ve özel olmak üzere iki başlık halinde verilmiştir. Genel amaçlar; vatandaşlık görev ve sorumlulukları, toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri, çevreyi, yurdu, dünyayı tanıma yetenekleri, ekonomik yaşama ve yeteneklerini geliştirme yönünden olmak üzere dört ana bölümde hazırlanmıştır. Özel amaçlar ise ünite başlıklarına göre düzenlenmiştir. Özel amaçlar içindeki ekonomi konuları ile ilgili olanları “İlimizde ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme, bölgemizde ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme” şeklinde belirtilmiştir (MEB, 1998: 540).

1998 Sosyal Bilgiler programında yer alan ve ekonomi ile ilgili olan genel amaçlara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4: 1998 Programı Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları

Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları	
Vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden;	Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.
Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden	İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.
Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden	- Yakın çevrenin ekonomik değerlerini ve milli kaynaklarımızı tanır, bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar. - Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar. - Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığı elde ederler. - Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler. - İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler, bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler. - Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar. - Nüfus artış hızını eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar.
Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden	-----

(MEB, Tebliğler Dergisi, 1998: 538)

Tablo 4’te yer alan 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçları incelendiği zaman önceki programlarda da olduğu gibi dört ana başlık altında ele alınan amaçlardan sadece “toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden” başlığının ekonomi disiplini ile ilgili amaç içermediği diğer başlıkların ekonomi disiplini içeren amaçları barındırdığını söylemek mümkündür. Bu programda 1971 ve 1995 programlarından farklı olarak “vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden” ana başlığı altında ekonomiyle ilişkili amacın olduğu görülmektedir. Buna ilaveten “ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden” ana başlığının altında yer alan bir amacın önceki iki programda yer alan bu başlık altındaki amaçlardan farklı olduğu ve öğrencinin artan nüfusun ekonomik kalkınmaya olan etkisi üzerine değerlendirme yapabilmesi gerektiği üzerinde durulduğunu da ifade etmek mümkündür.

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı

2005 Sosyal Bilgiler programında yer alan ve ekonomi ile ilgili olan genel amaçlara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5: 2005 Programı Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları

Madde No	Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları
8	Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9	Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
16	Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

(MEB, 2005b)

Tablo 5'te 2005 Sosyal Bilgiler Programı içerisindeki genel amaçlar incelendiği zaman üç amacın ekonomi disiplini ile ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Bu amaçların özellikle öğrencinin içinde yaşadığı ülkenin ekonomik yönden gelişmesini sağlayarak uluslararası alanda ülkenin ekonomik bakımından konumunu analiz edebilen bir birey olarak yetişmesi için ortaya koyulduğunu ifade etmek mümkündür. Ayrıca amaçlar genel olarak değerlendirildiği zaman öğrencilerin ekonominin geçtiği her alanda yakından uzağa ilkesine göre hareket etmesi ve kendisine uyan bir mesleği seçerek toplumsal yaşamda ekonomik statü kazanmasının da gerekli olduğu üzerinde de durulmaktadır.

2018 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı

2018 Sosyal Bilgiler programında yer alan ve ekonomi ile ilgili olan genel amaçlara Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6: 2018 Programı Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları

Madde No	Sosyal Bilgiler Dersinin Ekonomi İle İlgili Amaçları
8	Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları
9	Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları

(MEB, 2018)

Tablo 6'da, 2018 Sosyal Bilgiler Programı genel olarak incelendiği zaman programda yer alan iki amacın ekonomi disiplini ile ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Aynı zamanda 2018 Sosyal Bilgiler Programı amaçlarından ekonomi disiplini ile ilişkilendirilebilen amaçların 2005 Sosyal Bilgiler Programının amaçları arasında yer alan ekonomi disiplinini kapsayan amaçlar ile benzer olduğu da tespit edilmektedir. Ayrıca program incelemeleri sonucunda 2018 programında ekonomi disiplini ile ilişkilendirilebilen amaçların sayısının da 2005 Sosyal Bilgiler Programında ekonomiyle ilişkilendirilebilen amaçlara oranla azaldığını da söylemek mümkündür.

2. 1968-2018 Yılları Arasındaki Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Yer Alan "Ekonomi" İle İlgili Konuların Ders Kitaplarına Yansımalarının İncelenmesine İlişkin Bulgular

1968 İlkokul Sosyal Bilgiler Müfredat Programına Ait IV. Sınıf Ders Kitabı

İlk kez 1968 İlkokul Sosyal Bilgiler Müfredat Programında Sosyal Bilgiler adı altında oluşturulan programın IV. sınıf üniteleri içerisinde yer alan ekonomi ile ilgili konuların ders kitabındaki içeriğine Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7: 1969 Sosyal Bilgiler IV. Sınıf Kitabında Yer Alan Ekonomi İle İlgili Konuların İçeriği

Sosyal Bilgiler Programı IV. Sınıf Ders Kitabı			
Düzyey	Üniteler	Konular	İçerik
IV. Sınıf	• İlimiz ve Bölgemizde Yaşayış	• İlimiz ve Bölgemizde Yaşayış	• Yerleşim yerlerinde yaşayan insanların geçim kaynaklarının çeşitliliği (tarım, hayvancılık, orman işleri, balıkçılık, madenler, el sanatları, iş yerleri ve fabrikalar)
			• Yaşanılan ilin ve bölgenin geçim kaynakları ile ilgili veri toplama
	• İlimiz ve Bölgemiz	• İlimizin yönetimi	• Yaşanılan il ve bölgede yapılan ticari ilişkiler (pazarlar, dükkânlar vb.)
			• Ticaret tanımı
	• İlimiz ve Bölgemiz	• İlimizin yönetimi	• Panayır tanımı
			• Fuar tanımı
• İlimiz ve Bölgemiz	• İlimizin yönetimi	• İl yönetiminde valiye yardım eden daire müdürlüklerinden ekonomi ile ilgilenen müdürlükler (Defterdarlık, Özel saymanlık, tarım müdürlüğü, tapu ve kadastro müdürlüğü, tekel müdürlüğü, çalışma müdürlüğü)	
		• İlçe merkezinde ekonomi ile ilgilenen daireler (mal müdürlüğü, tarım teknisyenliği, tapu sicil memurluğu, tekel müdürlüğü, toprak iskan memurluğu)	
• İlimiz ve Bölgemizde Turizm	• İlimiz ve Bölgemizde Turizm	• Turistlerin harcadığı paraların il ve bölgede kalmasıyla ticareti arttırması	
		• Dövizin tanımı ve döviz sayesinde ülkenin ihtiyacı olan malların temin edilmesi	
• Yurdumuzda Bugünkü Hayat	• Yurdumuzda ekonomi	• Turizm köşesi hazırlama etkinliği	
		• Ülkenin farklı yerleşim bölgelerinde yaşayanların geçim kaynakları (köylerde, deniz kıyılarında vb.)	
• Yurdumuzda Bugünkü Hayat	• Yurdumuzda ekonomi	• Geçim kaynakları tanımı	
		• Türkiye’de yetişen tarım ürünleri	
• Yurdumuzda Bugünkü Hayat	• Yurdumuzda ekonomi	• Türkiye’nin orman ürünleri	
		• Türkiye’de hayvancılık	
• Yurdumuzda Bugünkü Hayat	• Yurdumuzda ekonomi	• Türkiye’nin başlıca madenleri	
		• Türkiye’de başlıca sanayi kolları ve bunların dağılışı	
• Yurdumuzda Bugünkü Hayat	• Yurdumuzda ekonomi	• Endüstri ve endüstri merkezleri tanımı	
		• Milli gelir kaynaklarını koruma ve geliştirmeye çalışma	
• Yurdumuzda Ulaşım ve Ticaret	• Yurdumuzda Ulaşım ve Ticaret	• Türkiye’nin iç ve dış ticareti	
		• İç ve dış ticaret tanımları	
• Yurdumuzda Ulaşım ve Ticaret	• Yurdumuzda Ulaşım ve Ticaret	• Türkiye’nin ihraç ettiği ve ithal ettiği ürünler	
		• Dışsatım ve dışalım malları tanımı	

(MEB, 1969)

Tablo 7’de 1968 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi IV. sınıf ders kitabı üniteleri içerisinde ekonomi ile ilişkilendirilen konuların içeriği, ilimiz ve bölgemizde yaşayış, ilimizin yönetimi, ilimiz ve bölgemizde turizm, yurdumuzda ekonomi, yurdumuzda ulaşım ve ticaret konuları çerçevesinde şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu konular çerçevesinde içerik incelendiğinde, yerleşim yerlerinde yaşayan insanların başlıca geçim kaynaklarına, yaşanılan il ve bölgedeki geçim kaynaklarına ve ticaretine, il ve ilçe yönetiminde ekonomi ile ilgili müdürlüklere ve birimlerine, ülkenin farklı bölgelerindeki geçimi sağlamaya yönelik yapılan ekonomik faaliyetlerine ve ticarete ithalat ve ihracata yer verildiği

görülmektedir. Genel olarak ders kitabı içerisindeki ekonomi ile ilgili içeriğe önceki programlara göre daha fazla yoğunluk verildiği söylenebilir.

1971 İlkokul Sosyal Bilgiler Programına Ait V. Sınıf Ders Kitabı

1971 İlkokul Sosyal Bilgiler Programında Sosyal Bilgiler dersi programın V. sınıf üniteleri içerisinde yer alan ekonomi ile ilgili konuların ders kitabındaki içeriğine Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8: 1971 Sosyal Bilgiler V. Sınıf Kitabında Yer Alan Ekonomi İle İlgili Konuların İçeriği

Sosyal Bilgiler Programı V. Sınıf Ders Kitabı			
Düzyey	Üniteler	Konu	İçerik
V. Sınıf	• Yurdumuz ve Komşuları	• Komşularımızın Ekonomik Hayatı	• Ülkelerin coğrafyasının incelenmesi ve ekonomik hayatında birinci derecede göze çarpan özellikleri
			• Amerika Birleşik Devletleri
	• Dünyanın Başlıca Ülkeleri	• Türkiye'nin En Çok Alışveriş Yaptığı Ülkeler	• Birleşik Krallık
			• Batı Almanya
			• Fransa
			• İsviçre (Bu ülkeler ile olan ticari ilişkilerimiz)
	• Cumhuriyetimiz	• İç ve Dış Turizm, Turizmin Sağladığı Gelirler	• Turizm davamızda bize düşen ödevler
			• Devrimlerimiz
			• Dünyada turizmi geliştirmiş başlıca ülkeler ve sağladıkları kazançlar
	• Yurttaşların Devlete Karşı Ödevleri	• Yurttaşların Devlete Karşı Ödevleri	• Ekonomik alanda yapılan devrimler
• Vergi vermek			
• Çevremizdeki çeşitli meslekler			
• Meslek Seçimi	• Meslek Seçimi	• İşimizde ve mesleğimizde başarılı olmanın yolları	

(MEB, 1971)

Tablo 8'de 1971 İlköğretim "Sosyal Bilgiler" dersi IV. sınıf ders kitabı üniteleri içerisinde yer alan konuların içeriği incelendiğinde, Türkiye'nin komşularına ve ekonomik hayatlarında birinci derecede göze çarpan faaliyetlerine, Türkiye'nin alışveriş yaptığı dünyadaki başlıca ülkelere, iç ve dış turizmde vatandaş olarak görev ve sorumluluklara ve turizm bakımından gelişmiş ülkelerin sağladıkları kazançlara değinilmiştir. Ayrıca ekonomik alanda yapılan devrimlere, vergi vermenin önemine ve çeşitli mesleklere ekonomi ile ilgili konular çerçevesinde içerik olarak yer verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, ekonomi konularına kitapta coğrafya ve tarih disiplinini içeren üniteler altında yer verildiğini söylemek mümkündür.

1995 İlkokul Sosyal Bilgiler Programına Ait IV. Sınıf Ders Kitabı

1995 İlkokul Sosyal Bilgiler Programında Sosyal Bilgiler dersi programın IV. sınıf üniteleri içerisinde yer alan ekonomi ile ilgili konuların ders kitabındaki içeriğine Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9: 1995 Sosyal Bilgiler IV. Sınıf Kitabında Yer Alan Ekonomi İle İlgili Konuların İçeriği

Sosyal Bilgiler Programı Ders Kitabı			
Düzyey	Ünite	Konu	İçerik
IV. Sınıf	Yaşadığımız Yer	Aile, Okul ve Toplum Hayatı	- Aile hayatı ✓ Ailede dayanışma ve iş bölümü
		İlimizi ve Bölgemizi Tanıyalım	- Toplum hayatı ✓ Toplum hayatında bize düşen görevler - İlimiz ve bölgemizde ekonomik hayat ✓ Tarım ve hayvancılık ✓ Yeraltı zenginlikleri ✓ Enerji kaynakları ✓ Sanayi ✓ Ticaret (Sergi, panayır, fuar)
	İlimiz ve Bölgemiz	Yurdumuzdaki Coğrafi Bölgeler	Yurdumuzdaki coğrafi bölgelerin başlıca ekonomik faaliyetleri

(MEB, 1995)

Tablo 9 incelendiğinde ekonomi ile ilgili içeriklerin coğrafya temelinde yapılandırıldığı görülmektedir. IV. sınıf ders kitabındaki tarih ve vatandaşlık bölümlerinde ekonomi ile ilgili herhangi bir içeriğe rastlanılmamıştır. Ekonomi ile ilgili konulara bakıldığında ise içeriklerin öncelikle öğrencinin aile hayatını ilgilendiren durumlar içermiş olması öğrencinin öncelikle yakın çevresine odaklanıldığını göstermektedir. Ardından öğrencinin toplumda üstlenilen görevlerine vurgu yapılmaktadır. Yine “İlimiz ve Bölgemiz” ünitesinde ise ekonomik coğrafya temelinde öğrencilere öncelikle kendi yaşadıkları bölgedeki ekonomik faaliyetler anlatılmakta ve öğrencinin konularla kendi çevresi arasında bir ilişki kurması sağlanmaktadır.

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programına Ait VII Sınıf Ders Kitabı

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Sosyal Bilgiler dersi programın VII. sınıf üniteleri içerisinde yer alan ekonomi ile ilgili konuların ders kitabındaki içeriğine Tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10: 1998 Sosyal Bilgiler VII. Sınıf Kitabında Yer Alan Ekonomi İle İlgili Konuların İçeriği

Sosyal Bilgiler Programı Ders Kitabı			
Düzyey	Ünite	Konu	İçerik
VII. Sınıf	Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri	Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri ve Bölümleri	Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri Ve Bölgelerin Bölümlerindeki Ekonomik Faaliyetler
		Avrupa’da Yenilik	Sanayi İnkılabı
	Osmanlı Kültür ve Uygarlığı	Hukuk Sistemi İle Sosyal ve Ekonomik Yaşam	- Osmanlı’da Hakim Olan Ekonomik Faaliyet Olarak Tarımın Uygulanışı - Osmanlı’da Dokumacılığın Yapıldığı Yerler - Osmanlı’da Madenciliğin Yapıldığı Yerler - Osmanlı’da İpek Böcekçiliğinin Yapıldığı Yerler
		Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası	- Yurdumuzun Komşuları - Türk Dünyası

(MEB, 1998)

1998 Programının VII. sınıf düzeyine ait Sosyal Bilgiler ders kitabının içeriğinin gösterildiği Tablo 10 incelendiğinde “ekonomi” ile ilgili içeriklerin ana teması tarih ve coğrafya olan konularda yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Bunun nedeninin 1998 yılında hazırlanmış Sosyal Bilgiler Programının coğrafya, tarih ve vatandaşlık üçgeninde olması ve henüz disiplinler arası bir yapı kazanmamış olmasından kaynaklandığını söylenebilir. Yine içerikler incelendiğinde 4.sınıftan beri verilen Sosyal Bilgiler dersinin yakından uzağa ilkesi çerçevesinde hareket ettiği, bu nedenle içeriklerin artık öğrencinin kendi hayatından değil, kendisine uzak olan alanlardan oluştuğu yorumu yapılabilir.

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programına Ait IV ve VI. Sınıf Ders Kitabı

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Sosyal Bilgiler dersi programının IV. sınıf üniteleri içerisinde yer alan ekonomi ile ilgili konuların ders kitabındaki içeriğine Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11: 2005 Sosyal Bilgiler IV. Sınıf Kitabında Yer Alan Ekonomi İle İlgili Konuların İçeriği

Sosyal Bilgiler Programı Ders Kitabı			
Düzyey	Ünite	Konu	İçerik
IV. Sınıf	• Üretimden Tüketime	• Önce İhtiyaçlarım	• İhtiyaç, temel ihtiyaç ve istek tanımı • İhtiyacı tespit etme
		• Hesaplı Yaşıyoruz	• Ücret, maaş ve bütçe tanımları • Bütçe örneği ve tasarruf sağlama
		• Yasemin’in Bir Görevi Var	• Ürünler üzerindeki etiketleri ve damgaları kontrol etme ve fatura almaya önem gösterme
		• Bir Tüketici Olarak Neler Biliyorsunuz?	• Tüketici Hakları ve bu haklarını kullanma yolları
		• Bana Nasıl Ulaştı?	• Bir ürünün üretilme aşamasından tüketilmeye geliş aşamasını gözlemlene
		• İhtiyaçlar ve Ustalar	• Mesleklerin hangi ihtiyaçları karşıladığı • Mesleklerini çok iyi yapmış olan insanların hikâyeleri ve bunların yaptığı başarılar
		• Uzaktaki Arkadaşlarım	• Hollanda’da İlk Laleler

(MEB, 2005a)

IV. sınıf düzeyinde hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler ders kitabında “ekonomi” ile ilgili içeriklerin yer aldığı Tablo 11 incelendiğinde, yakından uzağa öğretim ilkesinin dikkate alındığını söylemek mümkündür. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesinde yer alan “önce ihtiyaçlarım” ve “hesaplı yaşıyoruz” konularının içeriğinde öğrenciler öncelikle kendi ihtiyaçlarını ve kendi bütçelerini oluşturarak öğrencilerde tasarruf bilincinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Yine bu ünite içerisinde öğrencilere tüketici hakları öğretilmekte; ürünlerin üzerinde yer alan işaretlerin önemi anlatılmakta; yaptığı her alışveriş sonunda fatura olarak yaşadığı devletin ekonomisine katkı sağladığı öğretilerek öğrencilerin bilinçli tüketiciler olmaları hedeflenmektedir.

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Sosyal Bilgiler dersi programının VI. sınıf üniteleri içerisinde yer alan ekonomi ile ilgili konuların ders kitabındaki içeriğine Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12: 2005 Sosyal Bilgiler VI. Sınıf Kitabında Yer Alan Ekonomi İle İlgili Konuların İçeriği

Sosyal Bilgiler Programı Ders Kitabı				
Düzyey	Ünite	Konu	İçerik	
VI. Sınıf	• Yeryüzünde Yaşam	• Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıkları	• Eski Çağ'da Anadolu ve Mezopotamya Bölgesindeki Uygarlıkların Ekonomik Faaliyetleri (Hitit, Frig, Lidya, İyon, Urartu, Sümerler, Asurlular)	
		• İpek Yolu'nda Türkler	• Bozkır'da Yaşam	• Orta Asya Türklerinde Hakim Geçim Kaynağının Hayvancılık Olması
	• Ülkemizin Kaynakları	• Ülkemizde Ekonomi		• Türkiye'de Yetişen Tarım Ürünleri (Sebze, Meyve, Sanayi Bitkileri vb.)
				• Türkiye'de Yapılan Hayvancılık Faaliyetleri (Küçükbaş, Büyükbaş, Kümes Hayvancılığı, Arıcılık, İpek Böcekçiliği,
				• Türkiye'de Madencilik ve Türkiye'nin Enerji Kaynakları
				• Türkiye'de Sanayi ve Sanayi Kollarının Dağılımı
				• Bir Bölgedeki Doğal Kaynakların O Bölgede Yapılan Ekonomik Faaliyetlere Olan Etkisi
		• Yapıyoruz, Satıyoruz	• Yapılacak Bir Girişim Öncesinde Girişim Konusuyla İlgili Ekonomik Veriler Elde Etme	
		• Vatandaşlık Borcumuz	• Organik Tarımın Ekonomiye Olan Katkısı	
		• Doğal Kaynaklarımızı Koruyalım	• Vergi Vermenin Bir Vatandaşlık Görevi Olduğu ve Devletin Bu Vergilerle Halka Hizmetlerde Bulunması	
	• Mesleğimi Seçerken	• Türkiye'nin Su, Toprak, Orman ve Yeraltı Kaynakları İle Bu Kaynakların Korunması İçin Yapılması Gerekenler		
• Ülkemiz ve Dünya	• Dünya'mızı Tanıyalım		• Nitelikli Bir İşgücünün Ülke Ekonomisini Geliştirmesi	
			• Mesleğin Seçilmesinde Dikkat Edilmesi Gerekenler	
	• Yurdumuzun Kaynakları	• Dünya'da Nüfusun Dağılımını Etkileyen Ekonomik Faktörler		
• Elektronik Yüzyıl	• Sosyal Bilimler ve Biz	• Türk Cumhuriyetleri İle İlişkilerimiz	• Türkiye'nin İhtiyacı Olduğu Kaynakları Dış Ülkelerden İthal Etmesi, Bunun Yanında Yetiştirdiği Ürünleri Dış Ülkelere İhracat Etmesi	
			• Türkiye'nin Rusya, Almanya, İtalya, Fransa, İngiltere Ve ABD ile Olan İhracat-İthalat İlişkileri	
			• Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri İle Olan İhracat-İthalat İlişkileri	
			• Sosyal Bilimler İçerisinde Yer Alan Ekonomi Biliminin Tanımı	

(MEB, 2005b)

Sosyal Bilgiler 5.sınıf ders kitabında yer alan "ekonomi" ile ilgili içeriklerin gösterildiği Tablo 12 incelendiğinde ekonomi ile ilgili içeriklere en fazla "Ülkemizde Ekonomi" konusu kapsamında yer aldığı görülmektedir. Bu konunun içeriklerine bakıldığında Türkiye'de tarım, hayvancılık ve sanayi faaliyetlerinin öğrencilere yansıtıldığını söylemek mümkündür. Yine Tablo 14 incelendiğinde ekonomi ile ilgili içeriklerin genel olarak coğrafya disiplini ile bağlantılı bir şekilde verildiği görülmektedir. Örneğin "Ülkemizin Kaynakları" ünitesinde yer alan "Ülkemizde Ekonomi", "Yapıyoruz, Satıyoruz", "Doğal Kaynaklarımızı Koruyalım" konuları ile "Ülkemiz ve Dünya" ünitesi içerisinde yer alan "Dünya'mızı Tanıyalım", "Yurdumuzun Kaynakları" ve "Türk Cumhuriyetleri İle İlişkilerimiz" konularında yer alan içeriklerin coğrafya disiplini ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

2018 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programına Ait IV ve VI. Sınıf Ders Kitabı

2018 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Sosyal Bilgiler dersi programının IV. sınıf üniteleri içerisinde yer alan ekonomi ile ilgili konuların ders kitabındaki içeriğine Tablo 13'te yer verilmiştir.

Tablo 13: 2019 Sosyal Bilgiler IV. Sınıf Kitabında Yer Alan Ekonomi İle İlgili Konuların İçeriği

Sosyal Bilgiler Programı Ders Kitabı			
Düzyey	Üniteler	Konu	İçerik
IV. Sınıf	• Üretim, Dağıtım ve Tüketim	• İsteklerimiz, İhtiyaçlarımız	• İhtiyaç Tanımı • Sosyal Ve Kültürel İhtiyaçlar
		• Ailemde ve Çevremde Ekonomik Faaliyetler	• Ekonomik Faaliyet Tanımı • Üretim Kavramı Tanımı • Tarım, Turizm Ve Sanayi Şehirlerine Örnekler (Ordu, Antalya Ve İzmit)
		• Bilinçli Tüketici Olalım	• İhtiyaç Listesi Hazırlama • Paketli Ürünlerdeki İşaretlerin Anlamları (TSE, CE, ISO Vb)
		• Belgemizi Alalım	• Alışveriş Sonrası Fiş Veya Fatura Almanın Gerekliliği
		• Ayağımızı Yorganımıza Göre Uzatalım	• Aile Bütçesi Oluşturma • Kendine Ait Bir Bütçe Oluşturma
	• Küresel Bağlantılar	• Tüketime Evet, İsrafa Hayır	• İsraf Tanımı • İsrafı Önlemek İçin Yapılabilecekler
		• Ülkeleri Tanıyalım	• Finlandiya'nın Ekonomik Faaliyetleri • Ürdün'ün Ekonomik Faaliyetleri
		• Komşularımız	• Türkiye'nin Komşularından İhracat Ve İthal Ettiği Ürünler
		• Türk Cumhuriyetleri	• Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri İle Kurduğu Ekonomik İlişkiler (İhracat, İthalat, Ortak Kuruluşlar, Gaz Koridorları Vb.)

(MEB, 2019)

Tablo 13 incelendiğinde IV. sınıf ders kitaplarının içeriğinde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarını içeren ve yine aynı adı taşıyan ünitelerin içeriklerinde ekonomi ile ilgili bulgulara rastlanıldığı görülmektedir. Bu ünitelerden “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesinde “İsteklerimiz ve İhtiyaçlarımız” konusunda öğrencilere ihtiyaç kavramından bahsedilerek onların karar verme becerilerinin geliştirilmesine vurgu yapılmaktadır. “Belgemizi Alalım” konusunda öğrencilere fiş ve fatura almanın bir vatandaşlık görevi olduğu anlatılarak onlarda sorumluluk değerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. “Ayağımızı Yorganımıza Göre Uzatalım” konusunda öğrencilerin kendilerine ait bir bütçe oluşturulmaları istenerek onlarda “finansal okuryazarlık” becerinin geliştirilmesine çalışıldığı söylenebilir. Yine “Tüketime Evet, İsrafa Hayır” konusunda öğrencilerin ellerindeki sınırlı kaynakların yok olmaması için israfın nasıl önlenebileceği anlatılmakta ve onlarda tasarruf değerinin farkına varılmasının istenildiği yorumunu yapmak mümkündür. “Küresel Bağlantılar” ünitesinde öğrencilere farklı coğrafyalardaki ülkeler tanıtılmakta ve bu ülkeler tanıtılırken o ülkenin başlıca geçim kaynaklarına değinilmektedir. Örneğin “Ülkeleri Tanıyalım” konusu kapsamında Finlandiya örneği verilerek bu ülkenin başlıca geçim kaynaklarından bir tanesinin ormancılık faaliyeti olduğu anlatılmaktadır. “Komşularımız” konusunda Türkiye'nin komşuları tanıtılmakta ve bu tanıtlar içerisinde Türkiye'nin anlatılan komşusu ile olan ihracat-ithalat ilişkisine vurgu yapılmaktadır. “Türk Cumhuriyetleri” konusunda Türkiye'nin Türk cumhuriyetleri ile kurduğu kuruluşlar anlatılmakta ve bunların ekonomik ilişkileri de geliştirdiği öğrencilere anlatılmaktadır. Yine

aynı konu içerisinde Türkiye-Azerbaycan arasında Bakü-Tiflis-Ceylan Petrol Boru Hattı anlatılarak bunun iki ülke arasındaki ticaret hacmine olan etkisi belirtilmektedir.

2018 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Sosyal Bilgiler dersi programının VI. sınıf üniteleri içerisinde yer alan ekonomi ile ilgili konuların ders kitabındaki içeriğine Tablo 14'te yer verilmiştir.

Tablo 14: 2019 Sosyal Bilgiler VI. Sınıf Kitabında Yer Alan Ekonomi İle İlgili Konuların İçeriği

Sosyal Bilgiler Programı Ders Kitabı			
Düzyey	Üniteler	Konu	İçerik
VI. Sınıf	• Kültür ve Miras	• Medeniyete Yön Veren Yollar	• İpek ve Baharat Yolu
		• Ülkemin Zenginlikleri Haritada	• Türkiye'deki Tarım, Hayvancılık, Maden ve Sanayi Bölgeleri
	• İnsan, Yerler ve Çevreler	• Çevremizde Kimler Yaşıyor?	• Dünya'da Görülen İklimlerin İnsanların Ekonomik Faaliyetlerine Etkisi
		• Sosyal Bilimler ve Toplum	• Nüvizmatik tanımı ve içeriği
	• Bilim, Teknoloji ve Toplum	• Sosyal Bilimler ve Toplum	• Ekonomi tanımı ve kapsamı
			• Türkiye'nin Toprak, Su, Maden, Orman ve Turizm Kaynakları
	• Üretim, Dağıtım ve Tüketim	• Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor	• Türkiye'de Yetişen Tarım Ürünleri
		• Dünyamıza Sahip Çıkalm	• Tarım, Sanayi ve Hizmet Sektörlerinin Faaliyet Alanları
	• Üretim, Dağıtım ve Tüketim	• Bir Projem Var	• Yenilenebilir ve Yenilenemeyen Enerji Kaynakları
			• Ülkemizin Enerji Kaynakları Kullanım Oranları
	• Üretim, Dağıtım ve Tüketim	• Vergilerimizle Aydınlik Yarınlar	• Bölgesinin Kalkınmasını Sağlayabilecek Bir Proje Geliştirme
			• Verginin önemi
	• Üretim, Dağıtım ve Tüketim	• Nitelikli İnsan, Güçlü Türkiye	• Devletin vergilerle yaptığı hizmetler
			• Nitelikli İnsanın Özellikleri
• Üretim, Dağıtım ve Tüketim	• Mesleğimi Seçiyorum	• Nitelikli İnsanın Ülke Ekonomisine Katkısı	
		• Mesleğini Seçerken Dikkat Etmesi Gerekenler (İlgi, Yetenek Ve Değerler)	
• Küresel Bağlantılar	• Komşularımız ve Kardeşlerimiz	• Araştırdığı Mesleğin Özellikleri	
		• Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Yaptığı İhracat ve İthalat Verileri	
• Küresel Bağlantılar	• Ticari İlişkilerimiz	• Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine Sattığı ve Aldığı Ürünler	
		• İhracat ve İthalat tanımı	
• Küresel Bağlantılar	• Lider Türkiye	• Türkiye'nin Başlıca İthalat ve İhracat yaptığı Ülkeler	
		• Türkiye'nin Enerji Koridoru Olmasının Ülke Ekonomisine Katkısı	
• Küresel Bağlantılar	• Lider Türkiye	• Türkiye'nin Dünyada Üstlendiği Sorumluluk Kapsamında Yaptığı Ekonomik Yardımlar	
		• Türkiye'nin Dünyada Üstlendiği Sorumluluk Kapsamında Yaptığı Ekonomik Yardımlar	

(MEB, 2019)

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının VI. sınıf düzeyine ait "ekonomi" ile ilgili içerikleri gösteren Tablo 14 incelendiğinde ekonomiye ait en geniş içerik "üretim, dağıtım ve tüketim" ünitesinde yer almaktadır. Bu ünite altında Türkiye'nin gelir kaynaklarını oluşturan doğal ve beşeri unsurlara değinilmekte; çeşitli ekonomik faaliyetlerin neler olduğu anlatılmakta; öğrenciden ekonomik

kalkınmaya hizmet edecek bir proje tasarımı yapması istenmekte; devletine vergi vermesinin devletin ekonomik yapısını nasıl etkilediğini ve devletin aldığı vergilerle kendisine hizmet ettiğini öğrenmekte; toplumunun ve küresel dünyanın nasıl bir nitelikle insan istediğini görmekte; hayatını geçireceği mesleğini hangi kriterler çerçevesinde seçmesini gerektiğini ve iyi bir meslek seçiminin hayatı için olan önemini kavramaktadır. VI. sınıf düzeyinin ekonomi ile ilgili içeriğe yer verilen üniteler içerisinde en az içerik ise “kültür ve miras” ünitesinde yer almaktadır. Ana disiplini tarih merkezli olan bu ünite “medeniyete yön veren yollar” konusu içeriğinde öğrencilere tarihi ipek ve baharat yolunun çağlar boyunca bilinen dünyanın en önemli ticaret yolu olduğu öğretilmesi amaçlanmıştır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

1968'den günümüze değişen Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında ve ders kitaplarında yer alan ekonomi konularının incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, Ekonomi ile ilgili amaçların ve konuların Sosyal Bilgiler programı ve ders kitapları içerisinde yer aldığını söylemek mümkündür. Alan yazında 2005 Sosyal Bilgiler Programından öncesini disiplinler yaklaşımıyla kabul eden çalışmalar (Sağdıç, 2019) olsa da, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerini müstakil ünite adı altında olmasa da programlar içerisinde görmek mümkündür. Bu disiplinlerden bir tanesi de ekonomi disiplindir. Ekonomi müstakil bir ünite içerisinde verilmese de çoğu kez coğrafya ve vatandaşlık konuları içerisinde iyi vatandaş yetiştirme hedefi çerçevesinde kendini göstermiştir. Alan yazına baktığımızda da tıpkı ekonomi gibi Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarında hukuk disiplini (Gökdemir, 2013) ve sanat tarihi konularını (Ercan, 2007) görmek mümkündür. Bu da bize geçmişten günümüze multidisipliner bir anlayış olmasa bile sosyal bilimler disiplinlerinin program içerisinde olduğunu göstermektedir. Araştırmanın sonuçlarını alt problemler çerçevesinde ele almak gerekirse şu şekilde özetlemek mümkündür:

1968 Programında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin Sosyal Bilgiler adı altında birleştirildiği ve buna bağlı olarak önceki ilkökuller programlarından farklı olarak ilk kez Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarının bu programda yer aldığı görülmüştür. 1971 İlkokul Sosyal Bilgiler Programı içerisinde yer alan ekonomi ile ilgili amaçlar incelendiğinde, “Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek” ve “Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden” isimli başlıkları içerisinde ekonomiyle ilgili amaçlara yer verildiği tespit edilmiştir. Amaçların içeriğine bakıldığında içeriğin 1968 Sosyal Bilgiler genel amaçları ile benzer olduğu görülmüştür.

1995 ve sonrasında yayınlanan ilköğretim okulu programları incelendiğinde ise 1995 Sosyal Bilgiler Öğretim programında yer alan ekonomi ile ilişkili amaçların 1968 ve 1971 İlkokul Programlarında yer alan amaçlar ile benzer olduğu, “çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden” ve “ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden” ana başlıkları altında ekonomi ile ilgili amaçlara yer verildiği görülmüştür. 1998 ve 2005 yıllarında yayınlanan ilköğretim programlarının öğretim süresi 8 yıl olarak belirlenmiştir. 1998 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programında ise dersin amaçları genel ve özel olmak üzere 2 başlık halinde verildiği görülmüştür. 1998 programında yer alan genel amaçların “vatandaşlık görev ve sorumlulukları, toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri, çevreyi, yurdu, dünyayı tanıma yetenekleri, ekonomik yaşama ve yeteneklerini geliştirme yönünden” olmak üzere dört ana bölümde hazırlandığı görülmüştür. 1971 ve 1995 Programlarından farklı olarak “vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden” ana başlığı altında da ekonomiyle ilişkili amacın olduğu tespit edilmiştir. Özel amaçların ise ünite başlıklarına göre düzenlenmiştir.

Yapılandırmacı bir anlayış ile hazırlanan 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan ekonomi ile ilgili genel amaçlara bakıldığında 3 amacın ekonomi konularını ve ekonomi öğretimini kapsadığı

görülmüştür. Bu amaçlar ile öğrencinin ekonomi konularının geçtiği her alanda yakından uzağa ilkesine göre hareket etmesi ve kendisine uyan bir mesleği seçerek toplumsal yaşamda ekonomik statü kazanmasının da gerekliliği üzerinde durulduğu söylenebilir. Nitekim Yıldırım'da (2016) incelemesi sonucunda 2005 ilköğretim sosyal bilgiler programında ekonomi ile ilgili amaçları araştırmanın bu sonucuna benzer biçimde ifade etmiştir. 2018 Sosyal Bilgiler Programı içerisinde yer alan ekonomi ile ilgili genel amaçların içeriğinin 2005 Sosyal Bilgiler Programında yer alan ilgili amaçlar ile aynı olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra 2018 Sosyal Bilgiler Programında 1995, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler Programlarına göre ekonomi ile ilgili amaç sayısının azaldığı da görülmüştür.

Araştırmanın 2. alt problemini oluşturan 1968-2018 yılları arasındaki Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan "ekonomi" ile ilgili konuların ders kitaplarına yansımalarına ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; 1968 tarihli ilköğretim müfredat programı içerisinde Sosyal Bilgiler IV. sınıf ders kitabının ekonomi ile ilgili içeriğinin yoğun olduğunu söylemek mümkündür. 1971 tarihli ilköğretim müfredat programı içerisinde Sosyal Bilgiler V. sınıf ders kitabı ekonomi ile ilgili içeriğinde ise Türkiye'nin uluslararası ilişkilerine coğrafya ve tarih disiplinlerini içeren üniteler altında yer verildiği görülmüştür. 1995 ilköğretim okulu programında Sosyal Bilgiler IV. sınıf ekonomi ile ilgili konulara bakıldığında ise içeriğin öncelikle öğrencinin aile hayatını ilgilendiren durumlara değindiğini ve yakın çevresine odaklanıldığını tespit edilmiştir. 1998 İlköğretim Okulu Programında Sosyal Bilgiler IV. sınıf ekonomi ile ilgili konular incelendiğinde, konuların içeriğinin ders kitaplarında coğrafya, tarih ve vatandaşlık çerçevesinde şekillendiği ve önceki programlardan farklı olarak öğrencinin kendi yakın çevresinden ziyade uzak olan alanlardan oluştuğu söylenebilir.

2005'te yapılandırmacı bir anlayış çerçevesinde Sosyal Bilgiler dersi revize edildiği, konu ve içeriğin öğrenme alanları çerçevesinde şekillendiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler IV. sınıf ve VI. sınıfta ekonomi ile ilişkili konuların "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanı içerisinde doğrudan, diğer öğrenme alanları içerisinde ise dolaylı olarak verildiği görülmüştür. 2018 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programı içerisinde yer alan IV. ve VI. sınıf ders kitaplarına bakıldığında ekonomi konularına ait en geniş içeriğin 2005 programına benzer olarak "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanı içerisinde yer aldığı görülmüştür. Ayrıca IV. sınıf düzeyinde farklı olarak "küresel bağlantılar" öğrenme alanı içerisinde ekonomi ile ilgili içeriğe rastlanırken VI. sınıf düzeyinde diğer öğrenme alanı içerisinde de ekonomi ile ilgili konulara rastlanmıştır.

ÖNERİLER

Araştırma sonuçları göz önünde bulundurulduğunda yapılacak öneriler şu şekilde ifade edilebilir:

- Sosyal Bilgiler dersinin "İyi Vatandaş" yetiştirme amacı doğrultusunda ekonomi konularına programda daha fazla yer verilebilir.
- Geçmişten günümüze değişen Sosyal bilgiler programlarında yer alan diğer sosyal bilimlerin disiplinleri de incelenebilir.
- Öğrencilere ekonomi konularının öğretimi hususunda ders kitaplarında yer alan içerik zenginleştirilebilir.
- Ekonomi ile ilgili Milli Eğitimin amaçlarının belirlendiği bu araştırmaya ek olarak, amaçlara ulaşıp/ulaşılmadığı durumuna ilişkin araştırmalarda yapılabilir.
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerin ekonomi ile ilgili amaçlarını yansıtırma durumuna yönelik araştırmalar yapılabilir.
- Geçmişten günümüze Sosyal Bilgiler programları ve ders kitabı içerikleri, dönemsel ekonomik faaliyetler bakımından incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akhan, N. E. (2013). Adım adım ekonomi okuryazarlığı: sosyal bilgiler dersleri için alternatif yollar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (14), 1-36.
- Bayır, Ö. G. (2016). Nitelikli toplumları oluşturmada sosyal bilgiler dersinin rolü: Sınıf öğretmeni adaylarının görüşleri. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7(4), 493-520.
- Bilgili, A. S. (2008). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 1-34). Ankara: Pegem Akademi.
- Cyert, R. M. (1984). Economic education in our schools. *Journal of Economic Education*, 15(4), 261-264.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 17-52). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ercan, M. (2007). *Cumhuriyet döneminde ilköğretim sosyal bilgiler programlarındaki sanat konularının yeterliliği*. (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Erdem, A. R. ve Sarpkaya, R. (2010). Eğitim sistemimizin yetiştirmek istediği insan tipi açısından eğitim denetimimizin irdelenmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 1793-1812.
- Gökdemir, A. (2013). *1924'den günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programlarındaki hukuk konularının incelenmesi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- İnan, S. (2019). Sosyal bilgiler eğitimi: Nedir, ne zaman ve neden?. (3. Baskı). S. İnan (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimine giriş* içinde (s. 1-21). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kara, C., Topkaya, Y. ve Şimşek, U. (2012). Aktif vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler programındaki yeri. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 4(3), 147 -159.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB. (1968). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1969). *Sosyal bilgiler 4. Sınıf ders kitabı*. Ankara: Rehber Yayınevi.
- MEB. (1971). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1995). *İlköğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1998). *İlköğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2005a). *4. ve 5. Sınıf sosyal bilgiler programı*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB. (2005b). *6. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB. (2019). *Sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- MEB. (2019). *Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Parker, W. C. (2001). *Social studies in elementary education* (11th ed.). New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Sağdıç, M. (2019). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitiminde disiplinlerarası öğretim yaklaşımının tarihsel gelişimi. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(2), 390-403. doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i2.2121
- Seiter, D. M. (1989). Teaching and learning economics. (ERIC Identifier: ED304396). Web: <http://www.ericdigests.org/pre-9210/economics.htm> adresinden 6 Kasım 2019 tarihinde alınmıştır.
- Staubs, M. O. (2007). *Economics education: attitudes and practices of elementary and middle grade teacher candidates*. Degree of Doctor of Philosophy in the Department of Elementary Education in the Graduate School of the University of Alabama. Alabama: Tuscaloosa.
- Stockard, J. W. (2007). *Handbook for teaching secondary school social studies*. Illinois: Waveland Press, Inc.
- Süntar Akhan, N. E. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler öğrencilerinde ekonomi okuryazarlığının durumu ve geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, G. (2016). *Vatandaşlık yeterlikleri bağlamında ortaokul ekonomi okuryazarlığı standartlarının belirlenmesi ve öğretim programlarındaki yerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose

States and societies around the world aim to raise active and productive citizens through curricula. In school life, while teacher raises active citizen that society desires, many courses at basic and secondary education serve this purpose. Social Studies course is the most important course that supports the upbringing of active citizens with its learning gains. This course aims to teach students about Economy in Social Studies while emphasizing basic economic resources, limitation of economic resources and necessity of their development, as well as to make them gain concepts and skills related to economy and to be the most productive citizens. Students, also consumers in social life, have to make economic decisions in shopping like adults. Thus, economy education given in social studies during primary education is of great importance (Staubs, 2007). This study aims to analyze the place of economy related subjects in Social Studies curricula that have gone through changes from 1968 to the present. In this scope, primary school curricula of 1968, 1971 as well as primary education social studies curricula of 1995, 1998, 2005 and 2018 were examined.

Research Method

Objectives related to economy included in these curricula and contents of textbooks of these curricula were determined. Since the research subject has a historical perspective, historical method included in the document review was used. Screening method (literature review / document review) is an approach that aims to describe an event or situation in its existing form, either in the past or present. This method helps to select and understand the research problem and to view the research from a historical perspective (Karasar, 2006).

For the study, works related to the subject were collected from institutions such as the Board of Education and the National Library. Beside these collected materials, theses and articles on Social Studies Education and Curricula were scanned; studies with similar content and nature were brought together. Documents obtained (Social Studies Curricula published since 1968) were analyzed based on descriptive analysis method. Main purpose of descriptive analysis is to present findings to readers in an organized and interpreted form.

Results

Research findings show that objectives related to economy are similar to those included in the Social Studies Curriculum of 1968, 1971 and 1995 under main headings of "regarding their ability to know the environment, homeland and the world" and "regarding developing their sense of economic life". In the 1998 curriculum, unlike previous programs, there is a purpose related to economy under the main heading "regarding citizenship duties and responsibilities". Considering general objectives related to economy in the 2005 Primary Education Social Studies Curriculum prepared with a constructivist approach, 3 objectives cover the subjects of economy and economy education. General objectives related to economy included in the 2018 Primary Education Social Studies Curriculum are the same as those in the 2005 Social Studies Curriculum, but the number of relevant goals has decreased compared to 1995, 1998 and 2005 Primary Education Curricula. Content of economy subject in textbooks show that content of subjects related to economy in textbooks of Social Studies curriculum of 1968, 1971, 1995 and 1998 was shaped in scope of geography, history and citizenship, subjects were given depending on subject relativity. In 2005, Social Studies course was revised from a constructivist approach, subject and content

were shaped according to learning domains. It was observed that economy related subjects in the fourth grade and sixth grade are given directly in learning domain of "production, distribution and consumption" and indirectly in other learning domains. Fifth and sixth grade textbooks of 2018 Primary Education Social Studies Curriculum show that the widest content of economy subjects is in the "production, distribution and consumption" learning domain, similar to 2005 curriculum. Also, in fourth-grade level, while economy related content was found in learning domain of "global relations", at sixth-grade level, economy related content was also found in other learning domains.

Discussion, Conclusion, and Suggestions

Considering the results of the research in general, it is possible to say although it is accepted that the 2005 Social Studies Curriculum introduced a multidisciplinary structure, content of Social Studies curricula had many disciplines in it before 2005 as well. One of these social studies disciplines is Economy. When Social Studies Curriculum from 1968 to the present day is examined, it is seen that subjects and concepts related to "Economy" were included in these courses and curricula. It was concluded that content reflected in textbooks of curricula implemented from 1968 to 2018 is close to each other even though distribution of units and their subjects changed in the process.